

İBN SAYYÂD İLE İLGİLİ RİVAYETLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

Mehmet Bilen**

Öz

Hadis kaynaklarında Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Medine’de yaşamış olan İbn Sayyâd adında bir çocuktan söz edilmektedir. Rivayetlerin muhtevassından çocuğun dikkat çeken farklı birisi olduğu ve bazı kehanetlerde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Konuyla ilgili rivayetlerde Hz. Peygamber’in sokakta çocukların arasında oynarken gördüğü İbn Sayyâd’la arasında geçen diyaloglara yer verilmektedir. Hz. Peygamber, “Benim Allah’ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?” diye sorunca İbn Sayyâd, “Hayır! Bilakis sen benim Allah’ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?” demiştir. Rivayetlerde Hz. Peygamber’in onun durumunu sahabeye göstermek için bazı sorular sorduğu da yer almaktadır. Hz. Peygamber’in çocuğun durumunu tam olarak anlamak için onu gizlice takip ettiği, İbn Sayyâd’ın bulunduğu hurmalığa gittiği ve hurma dallarıyla kendini gizleyerek ondan bir şeyler içitmeye çalıştığı da belirtilmektedir.

İbn Sayyâd ile ilgili rivayetler birçok hadis kaynağında yer almaktadır. Bu rivayetleri toplu halde *Sahîh-i Muslim*’de (Kitabu’l-Fiten “*Babu zikri İbn Sayyâd*”, IV, 2240-47) bulmak mümkündür. Konuyla ilgili rivayetlere bir arada ve en çok yer veren Muslim olduğu için onun rivayetlerini araştırma konusu yaptık.

Anahtar kelimeler: İbn Sayyâd, Hadis, Muslim, Hadis Kritiği

AN EVALUATION ON NARRATIONS ABOUT IBN SAYYÂD

Abstract

A child named Ibn Sayyâd, who lived in Medina during the time of the Prophet is mentioned in Hadith sources. It is understood from the contents of the narrations that the child was a remarkable different person and had some prophecies.

It is reported in the narrations about the topic that there was a conversation between the Prophet and Ibn Sayyâd when the Prophet saw him playing in the streets with children. When Messenger of Allah said to him: “God bless you! Do you bear witness that I am the Messenger of Allah?” Ibn Sayyâd said: “No! On the contrary, do you bear witness that I am the Messenger of Allah?” It is reported in the narrations that the Prophet asked him some questions in order to show his position to companions. It is also stated that the Prophet secretly followed the child in order to understand him clearly and went to the date grove location

Makale gönderim tarihi: 12.04.2018, kabul tarihi: 03.05.2018

Doi: 10.26791/sarkiat.414689

* Bu makale, 27-29 Nisan 2017 tarihinde Antalya’da düzenlenen INGLOB (Innovation And Global Issues In Social Sciences) sempozyumunda özet olarak sunulan “*An Evaluation On Ibn Sayyad Narration*” başlıklı bildirinin genişletilmiş halidir.

** Doç. Dr., Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, bilenmehmet@hotmail.com

where Ibn Sayyâd lives and tried to hear something from him by hiding himself with palm branches.

The narrations about Ibn Sayyâd, are found in many hadith sources. It is possible to find these narrations collectively in "Babu zikri Ibn Sayyâd" chapter in *al-Sahih of Muslim* (IV, 2240-47). We did research on narrations in *al-Sahih of Muslim* because it gave the most related narrations collectively.

Keywords: Ibn Sayyâd, Hadith, Muslim, Criticism of Hadith

Giriş

İbn Sayyâd ile ilgili rivayetler, Ma'mer b. Raşid'in (ö.152/769) *Câmi'i*, İbn Ebi Şeybe'nin (ö. 235/849) *Musannef'i*, Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *Müsned'i*, Buhari'nin (ö.256/870) *Sahîh'i*, Muslim'in (ö. 261/875) *Sahîh'i*, Ebu Davud'un (ö. 275/889) *Sunen'i* ve Tirmizi'nin (ö. 279/892) *Sunen'i*nde gibi hadis kaynaklarında aktarılmaktadır. Bu hadisler, Abdullah b. Mesud, Abdullah b. Ömer, Ebu Said el-Hudrî, Cabir b. Abdullah, Ebu Zer, Ebu Bekre ve Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib adlı sahabiler tarikiyle gelmektedir. İbn Sayyâd ile ilgili rivayetlerin hepsini nakletmek bir makalenin sınırlarını aşacak bir çalışmayı gerektireceğinden sadece Muslim'in *Sahîh'i*nde yer alan rivayetleri araştırma konusu yapacağız. Zira Muslim, İbn Sayyâd ile ilgili rivayetlere en çok yer vererek ve hepsini bir arada zikrederek resmin bir bütünlük içerisinde görülmesini sağlamaktadır. Hadisleri naklederken ve değerlendirmelere tabi tutarken Muslim dışındaki kaynaklarda geçen rivayetlere de işarete bulunacağız.

A. Konuyla İlgili Rivayetler

1) Osman b. Ebi Şeybe, İshak b. İbrahim (Osman'ın lafzı) – Cerîr – el A'meş – Ebi Vâ'il – Abdullah:

“Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte içlerinde İbn Sayyâd'ın da bulunduğu bir grup çocuğa uğradık. Çocuklar kaçtı. İbn Sayyâd ise oturdu. Sanki Rasulullah, bu durumu hoş görmedi ve ona dedi ki: ‘Allah hayrını versin! Benim Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?’ İbn Sayyâd, ‘Hayır! Bilakis sen benim Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?’ dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, ‘Ey Allah'ın elçisi, bana izin ver de onu öldüreyim,’ dedi. Rasulullah (s.a.v.), ‘Eğer bu senin zannettiğin ise onu öldürmeye gücün yetmez,’ dedi.”¹

2) Muhammed b. Abdillah b. Numeyr, İshak b. İbrahim, Ebu Kureyb (Lafız Ebu Kureyb'in) – Ebu Muaviye – el A'meş – Şakîk – Abdullah:

“Rasulullah (s.a.v.) ile yürürken, O, İbn Sayyâd'a uğradı. Rasulullah ona dedi ki: ‘Senin için bir şey sakladım.’ İbn Sayyâd, ‘duhh/ دُحٌّ (dumandır)’ dedi. Rasulullah, ‘Sus! Sen haddini aşamazsın’ dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, ‘Ey Allah'ın elçisi, bana izin ver de onu öldüreyim’ dedi. Rasulullah (s.a.v.), ‘Onu bırak. Eğer korktuğun kişi ise onu öldürmeye gücün yetmez,’ dedi.”²

3) Muhammed b. el-Musennâ – Salim b. Nuh – el-Cureyrî – Ebu Nadre – Ebu Said (el-Hudrî):

¹ Muslim, Fiten, 85 (IV, 2240); İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, XXI, 236.

² Muslim, Fiten, 86 (IV, 2240-1).

“Rasulullah (s.a.v.), Ebu Bekir ve Ömer, Medine sokaklarında İbn Sayyâd’a rastladılar. Rasulullah (s.a.v.), ona ‘Benim Allah’ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?’ dedi. O da, ‘Sen benim Allah’ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?’ dedi. Rasulullah (s.a.v.), ‘Allah’a, meleklerine ve kitaplarına iman ettim’ dedikten sonra ona ‘Ne görüyorsun,’ diye sordu. İbn Sayyâd, ‘Suyun üstünde bir taht görüyorum,’ dedi. Rasulullah, ‘Denizin üstünde şeytanın arşını mı görüyorsun, daha başka ne görüyorsun’ dedi. İbn Sayyâd ‘İki doğru söyleyen bir yalan söyleyen yahut iki yalan söyleyen bir doğru söyleyen’ diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) : ‘Karıştırdı, onu bırakın’ buyurdu.”³

4) Yahya b. Habîb, Muhammed b. Abdu’l-A’lâ – Mu’temir (b. Süleyman) – babası (Süleyman b. Tarhan) – Ebu Nadra – Cabir b. Abdullah:

“Allah’ın Peygamberi (s.a.v.), beraberinde Ebu Bekir ve Ömer olduğu halde İbn Sayyâd’la karşılaştı. İbn Sayyâd çocuklarla beraber idi.” Hadisin devamı Cureyrî’nin hadisi (3. hadis) gibidir.⁴

5) Ubeydullah b. Ömer el-Kavarîfî, Muhammed b. el-Musennâ – Abdu’l-A’lâ – Davud – Ebu Narda – Ebu Said el-Hudrî:

“İbn Sâid’le birlikte Mekke’ye kadar yolculuk yaptım. Bana ‘İnsanlardan bazıları benim deccâl olduğumu zannediyorlar. Sen, Rasulullah’ın (s.a.v.) deccâlin çocuğunun olmayacağını söylediğini işitmedin mi?’ dedi. Ben, ‘İşittim,’ dedim. İbn Sâid, ‘Çocuğum oldu. Sen, Rasulullah’ın (s.a.v.) deccâlin Mekke ve Medine’ye giremeyeceğini söylediğini işitmedin mi?’ dedi. ‘Evet, öyledir,’ dedim. ‘Ben, Medine’de doğdum, işte Mekke’ye gitmekteyim,’ dedi. Sonra bana sözlerinin sonunda ‘Ben onun (deccâlin) doğduğu yeri, mekanını ve şu anda nerede olduğunu biliyorum,’ dedi. Böylece beni şaşırttı.”⁵

6) Yahya b. Habib, Muhammed b. Abdi’l-A’lâ – Mu’temir (b. Süleyman) – babası (Süleyman b. Tarhan) – Ebu Nadra – Ebu Said el-Hudrî:

“Kendisinden utandığım halde İbn Sâid bana dedi ki: ‘İnsanları mazur görüyorum. Ya benden size ne ey Muhammed’in ashabı! Allah’ın elçisi, ‘O, Yahudidir demedi mi?’ İşte ben Müslüman oldum. ‘Onun çocuğu olmaz,’ dedi. İşte çocuklarım oldu. ‘Allah ona Mekke’yi haram kılmıştır,’ dedi. Ama ben haccettim.”

Ebu Said, ‘Neredeyse ona inanacaktım,’ dedi. Daha sonra İbn Sâid, ona ‘Ben onun (deccâl’in) nerede olduğunu biliyorum. Annesini ve babasını da

³ Muslim, Fiten, 87 (IV, 2241) ; Tirmizi, Fiten, 63 (IV, 443).

⁴ Muslim, Fiten, 88 (IV, 2241). İbn Ebi Şeybe’nin *Musannef*’inde yer alan Cabir rivayetinin metni şöyledir: “Rasulullah (s.a.v.), beraberinde Ebu Bekir ve Ömer olduğu halde –veya iki adam olduğu halde– İbn Sayyâd ile karşılaştı. Rasulullah (s.a.v.), ona ‘Benim Allah’ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?’ dedi. İbn Sayyâd, ‘Benim Allah’ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?’ dedi. Rasulullah (s.a.v.), ‘Allah’a ve O’nun elçilerine imân ettim’ dedi. Rasulullah (s.a.v.), ona ‘Ne görüyorsun?’ dedi. O, ‘Su üzerinde bir taht görüyorum’ dedi. Bunun üzerine Rasulullah, ‘Sen İblis’in, deniz üzerindeki tahtını görüyorsun’ dedi. Rasulullah (s.a.v.), ‘Başka ne görüyorsun?’ dedi. O, ‘İki doğru söyleyen veya iki yalan söyleyen’ dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), ‘O karıştırdı’ dedi ve onu bıraktılar.” Bknz. İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, XXI, 221.

⁵ Muslim, Fiten, 89 (IV, 2241-2).

tanıyorum,’ dedi. Ebu Said dedi ki: Ona ‘Onun (deccâl’in) yerine sen olmak ister miydin,’ dendi. O da, ‘Bana verilse geri çevirmezdim,’ cevabını verdi.”⁶

7) Muhammed b. el-Musennâ – Salim b. Nuh – el-Cureyrî – Ebu Nadra – Ebu Said el- Hudrî:

“Beraberimizde İbn Sayyâd olduğu halde hacetmek veya umre yapmak için yola çıktık. Bir konağa vardık. Derken insanlar dağıldı. İkimiz kaldık. Hakkında söylenenlerden dolayı kendisinden çok ürkütm. Eşyasını benimkilerin yanına koydu. ‘Hava çok sıcak, şu ağacın altına bıraksan daha iyi olur’ dedim, o da yaptı. Sonra bir koyun sürüsü görüldü. Gidip ondan bir kadeh süt getirdi ve ‘Ey Ebu Said, iç dedi.’ Ben, hava sıcak süt de sıcak deyip içmedim. Sadece onun elinden içmek-veya almak- istemiyordum. Bana: ‘Eba Said! İnsanların benim hakkımda söylediklerinden dolayı bir ağaca ip bağlatıp kendimi asmak istedim. Ey Ebu Said! Rasulullah’ın (s.a.v.) hadisini kim unutursa siz ensar cemaati unutmazsınız. Sen Rasulullah (s.a.v.) hadisini herkesten daha iyi bilen değil misin? Rasulullah (s.a.v.), ‘O, kafirdir’ demedi mi? Ben, Müslümanım. Rasulullah (s.a.v.), ‘Onun çocuğu olmaz’ demedi mi? Bense çocuklarımı Mekke’de bıraktım. Rasulullah (s.a.v.), ‘Mekke ve Medine’ye girmez’ demedi mi?’ İşte ben Medine’den geliyorum, Mekke’ye gidiyorum.”

Ebu Said dedi ki : “Neredeyse onu mazur görecektim. Sonra, ‘Ben onu tanıyorum, doğumunu ve şu anda nerede olduğunu da biliyorum,’ dedi. Ona, ‘Sana yazıklar olsun’ dedim.”⁷

8) Nasr b. Ali el-Cehdamî – Bişr (b. Mufaddal) – Ebu Mesleme – Ebu Nadra – Ebu Said:

“Rasulullah (s.a.v.), İbn Sâid’e ‘Cennetin toprağı ne(den)dir?’ dedi. O, ‘Beyaz un ve misktir, Yâ Ebe’l-Kâsım,’ dedi. Rasulullah, ‘Doğru söyledin,’ dedi.”⁸

9) Ebu Bekir b. Ebi Şeybe – Ebu Usame – el-Cureyrî – Ebu Nadra – Ebu Said:

“İbn Sayyâd, Hz. Peygamber’e (s.a.v.) cennetin toprağını sordu. ‘Beyaz un ve halis misktir,’ dedi.”⁹

10) Ubeydullah b. Muaz el-Anberî – babası (Muaz el-Anberî) – Şu’be – Sa’d b. İbrahim – Muhammed b. el- Munkedir:

“Cabir b. Abdullah’ın ‘İbn Sâid deccâldir’ diye yemin ettiğini gördüm. ‘Allah’a yemin mi ediyorsun?’ dedim. ‘Ben, Ömer’i bunun üzerine yemin ederken işittim. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.) ona itiraz etmedi,’ dedi.”¹⁰

11) Harmele b. Yahya b. Abdullah b. Harmele b. İmran et-Tucibî – İbn Vehb – Yunus – İbn Şihâb – Salim b. Abdullah – Abdullah b. Ömer:

⁶ Muslim, Fiten, 90 (VI, 2241-2).

⁷ Muslim, Fiten, 91 (IV 2242-3); Tirmizi, Fiten 63 (IV,447-8).

⁸ Muslim, Fiten, 92 (IV, 2243); Ahmed b. Hanbel, *Musned*, III, 4.

⁹ Muslim, Fiten, 93 (IV, 2243).

¹⁰ Muslim, Fiten, 94 (IV, 2243); Buhârî, el-İ’tisam, 23, (VIII, 153); Ebu Davud, Melahim, 16 (IV, 120).

“Ömer b. el-Hattâb, Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte bir topluluk içinde İbn Sayyâd’a doğru gitti ve onu Mağala oğullarının kalesi yakınında çocuklarla oynarken buldu. İbn Sayyâd o gün ergenliğe yaklaşmış bulunuyordu. Rasulullah (s.a.v.), eliyle sırtına vurana kadar farkına varmadı.

Rasulullah (s.a.v.), ‘Sen benim Allah’ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?’ dedi. İbn Sayyâd, ona baktı ve ‘Ummilerin elçisi olduğuna inanıyorum. Sen benim Allah’ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?’ dedi. Rasulullah, ona İslam ile ilgili soru sormayı bırakıp ‘Allah’a ve peygamberlerine inandım,’ dedi. Sonra ‘Ne görüyorsun?’ dedi. İbn Sayyâd, ‘Bana bir doğru bir yalan (haber) geliyor,’ dedi. Rasulullah, ‘Sen karıştırdın’ dedikten sonra, ‘Senin için bir şey gizledim,’ dedi. İbn Sayyâd, ‘O, ed-duh (duman)dır’ dedi. Rasulullah, ‘Sus! Sen kendi değerini(haddini) aşamazsın,’ dedi.

Bunun üzerine Ömer, ‘Ya Rasulullah bırak da onu öldüreyim,’ dedi. Rasulullah (s.a.v.) Ömer’e ‘Eğer o ise onu öldürmeye gücün yetmez, o değilse onu öldürmede herhangi bir hayır yoktur,’ dedi.”¹¹

Salim b. Abdullah, Abdullah b. Ömer’i şöyle derken, işittim, dedi: “Bundan sonra Rasulullah (s.a.v.), Ubeyy b. Ka’b ile beraber İbn Sayyâd’ın bulunduğu hurmalığa gitti. Rasulullah (s.a.v.) hurmalığa girince İbn Sayyâd’a görünmeden ondan bir şeyler işitebilmek için hurma dallarıyla kendini gizledi. Rasulullah, onu bir dōşegın üzerinde bir örtüye (katife) bōrünerek uzanmış halde bir şeyler mırıldanıyorken gördü. Derken İbn Sayyâd’ın annesi Rasulullah’ı (s.a.v.) hurma dallarıyla gizleniyorken gördü ve İbn Sayyâd’a ‘Ey Safi! Bu, Muhammed’dir,’ dedi. İbn Sayyâd, hemen ayağa kalktı. Bunun üzerine Rasulullah (sav) ‘Eğer kadın bıraksaydı bize halini açıklayacaktı,’ dedi.”¹²

Salim, Abdullah b. Ömer’den naklen dedi ki: Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) insanlara, Allah’a hamd ve senadan sonra, deccâl ile ilgili şunları söyledi: "Ben sizi onun hakkında uyarıyorum. Kavmini ondan sakındırmayan peygamber yoktur. Nuh (a.s.) da kavmini onun hakkında uyarılmıştı. Fakat ben size hiçbir peygamberin söylemediği bir söz söyleyeceğim: Bilmiş olun ki, bu adamın bir gözü kördür. Allah ise kör değildir.”¹³

12) el-Hasan b. Ali el-Hulvanî, Abd b. Humeyd – Yakub (b. İbrahim b. Sa’d) – babası (İbrahim b. Sa’d) – Salih – İbn Şihâb – Salim b. Abdullah – Abdullah b. Ömer

“Rasulullah (s.a.v.), ashabından bir grupla birlikte İbn Sayyâd’a doğru gitti. Aralarında Ömer b. el-Hattâb da vardı. İbn Sayyâd o gün ergenliğe yaklaşmış bulunuyordu. Muaviye oğullarının kalesi yakınında çocuklarla oynuyordu.” Hadisin gerisini Yunus’un hadisi (11. hadis) gibi zikretti.¹⁴

13) Abd b. Humeyd, Seleme b. Şebîb – Abdurrezzak – Mamer – ez-Zuhri – Salim – İbn Ömer:

¹¹ Muslim, Fiten, 95 (IV, 2244); Tirmizi, Fiten, 63 (IV, 519); Ebu Davud, Melahim, 16 (IV, 120).

¹² Muslim, Fiten, 95 h.no: 2931 (IV, 2244); Buhari, Cenaiz, 80 (II, 96).

¹³ Muslim, Fiten, 95 h.no: 169 (IV, 2245).

¹⁴ Muslim, Fiten, 96 h.no: 2930 (IV, 2245-2246).

Zikrettiğimiz 11. rivayetin ilk bölümüne kadar olan kısmını rivayet etmektedir.¹⁵

14) Abd. b. Humeyd – Ravh b. Ubade – Hişam – Eyyub – Nafi:

“İbn Ömer Medine’nin bazı sokaklarında İbn Sâid’e rastladı. Onu kızdıran bir söz söyledi. O da sokağı dolduracak kadar şişti. İbn Ömer, sonra Hz. Hafsa’nın yanına gitti. Olanlar ona ulaşmıştı. İbn Ömer’e, ‘Allah sana rahmet eylesin! İbn Sâid’ten ne istedin? Rasulullah’ın (s.a.v.) o kızacağı bir öfkeden dolayı çıkacaktır, buyurduğunu bilmez misin?’ dedi.”¹⁶

15) Muhammed b. el-Musennâ – Huseyn (b. Hasan b. Yesar) –İbn Avn – Nafi’:

Nafi’, İbn Sayyâd’dan söz ederken İbn Ömer’den şunları nakletmiştir: “Onunla iki defa karşılaştım. Ona ilk rastladığımda onlardan bazılarına, ‘Bunun o (deccâl) olduğunu mu söylüyorsunuz dedim. İbn Sayyâd, ‘Vallahi hayır,’ dedi. ‘Bana yalan söyledin. Vallahi bazılarınız bana haber verdi ki, o sizin hepinizden daha çok mal ve çocuk sahibi olmadıkça ölmeyecektir. Bugün onun böyle olduğunu iddia ettiler,’ dedim. Biraz konuştuğuktan sonra ayrıldım. İbn Sayyâd’a başka bir sefer daha rastladım. Gözü şişmişti.

‘Gözün ne zaman böyle oldu?’ diye sordum. ‘Bilmiyorum,’ dedi. ‘Gözün başında olduğu halde nasıl bilmiyorsun?’ dedim. ‘Allah dilerse onu senin şu bastonunda da yaratır,’ dedi ve işittiğim en şiddetli eşek anırması gibi anırdı. Bazı arkadaşlarım onu elimdeki sopayla, sopa kırılıncaya kadar dövdüğümü söylediler. Fakat vallahi ben hatırlamadım.

Sonra Hz. Hafsa’nın yanına gidip olanları ona anlattı. ‘Ondan ne istiyorsun?’ dedi. Onu, insanların üzerine gönderecek şey kızacağı bir öfkedir, dediğini bilmez misin?’¹⁷

B. Rivayetlerin Sened Yönünden İncelenmesi

İbn Sayyâd kıssasına dair yapılan çalışmalarda hadislerin senedleri detaylı bir şekilde incelenmiş; ittisal açısından herhangi bir problemlerinin bulunmadığı ve raviler hakkında varid olmuş olan cerh-ta’dil değerlendirmelerinde sıhhati bozacak kusurlarının söz konusu olmadığı; dolayısıyla da sened açısından sahih oldukları belirtilmiştir.¹⁸ Biz de bu sebeple hadislerin senedlerini detaylı bir şekilde inceleme konusu yapmayacağız. Böyle bir incelemenin çalışmamızın sınırlarını aşacağını da belirtmek isteriz. Bununla birlikte burada zikrettiğimiz hadislerin sened açısından durumları hakkında bir kanaat oluşması için bütün raviler hakkında öncelikle İbn Hacer el-Askalânî’nin (ö.852/1448) *Tehzîbu’t-Tehzîb* adlı eserinden detaya girmeden kısaca bilgi aktaracağız.

¹⁵ Muslim, Fiten, 97 (IV, 2246).

¹⁶ Muslim, Fiten, 98 h.no: 2932 (IV, 2246).

¹⁷ Muslim, Fiten, 99 (IV, 2246-47) .

¹⁸Kaplan, Mustafa, *Rivayet Değeri Açısından İbn Sayyâd Kıssası*, (Ankara Ü. Sosyal Bil. Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 2006, s.105; Tamgüç, Yasin, *İbn Sayyâd Hakkındaki Hadislerin Değerlendirilmesi*, (Ankara Ü. Sosyal Bil. Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 2006, s.128.

1. **Osman b. Ebi Şeybe**: Sikadır.¹⁹
2. **İshak b. İbrahim**: Sikadır.²⁰
3. **Cerîr** (b. Abdulhamid er-Razî) : Güvenilirdir. el-Mavsilî, onun huccet olduğunu ve kitaplarının sahih olduğunu belirtmektedir. Ebu'l Asım el-Lâlkâ'î, onun güvenilirliği konusunda ittifak olduğunu belirtmektedir.²¹
4. **el-A'meş** (Ebu Muhammed Süleyman b. Mehran el-Kufî): İbn Main ile en-Nesaî'ye göre sikadır. el-'İclî de sika olduğunu belirtmektedir.²²
5. **Ebu Vâ'il** (Şakik b. Seleme el-Kufî el-Esdî): Sika ve salih biri olduğu ve onun gibi kişilerin hakkında herhangi bir soru sormaya gerek olmadığı belirtilmiştir.²³
6. **Muhammed b. Abdillâh b. Numeyr**: Ebu Hatim, onun sika olduğunu belirtmektedir. İbn Şahin, *es-Sikât*'ta, Ahmed b. Salih'in bu zatı soranlara şöyle cevap verdiğini nakletmektedir: Irak'ta benzerini görmediğim bir adamı soruyorsunuz.²⁴ el-'İclî de onun sika olduğunu ve ehl-i hadisten sayıldığını belirtmektedir.²⁵
7. **Ebu Kureyb** (el-Hemedanî, Muhammed b. el-A'lâ b. Kureyb el-Kufî el-Hafız): Sikadır. Muslim, ondan beş yüz elli iki hadis rivayet etmiştir.²⁶
8. **Ebu Muaviye** (Muhammed b. Hazim et-Temimî es-Sa'dî ed-Darir el-Kufî): Ahmed b. Hanbel'in el-A'meş'in hadisleri dışında muzdarib olduğunu ve güzel bir şekilde hıfzetmediğini, söylediği Ebu Muaviye'nin Ubeydullah b. Ömer'den munker rivayetler naklettiği belirtilmiştir. Ebe Zur'a, onun irca görüşünde olduğunu ve insanları da bu mezhebe çağırdığını ifade etmiştir.²⁷ el-'İclî ise onun hakkında şunları zikretmektedir: "Kufelidir, sikadır. Önceleri irca görüşünde idi. Leyyinu'l-kavl bir zat idi. el-A'meş'ten iki bin hadis hıfz etti. Fakat daha sonra bir hastalığa yakalandı ve onlardan altı yüzünü unuttu."²⁸
9. **Muhammed b. el-Musennâ**: İbn Main, sikadır, Ebu Hatim, salihu'l-hadis ve saduk bir zattır, en-Nesaî de la be'se bih, demektir. el-Hatib de onun sika olduğunu ve imamların çoğunun onun hadisleriyle ihticac ettiklerini belirtmektedir.²⁹
10. **Salim b. Nuh**: Ahmed b. Hanbel, hadisinde bir problem yok, Ebu Zur'a la be'se bih sadûk, sika demektir. İbn Main, leyse bi şeyin, en-Nesaî, leyse bi'l-kaviy, olarak nitelendirmektedir. Ebu Hatim de hadisi yazılır fakat onunla ihticac edilmez demektir. es-Sâcî ise onu sika ve saduk olduğu görüşündedir.³⁰

¹⁹ el-'İclî, *Tarihu's-Sikât*, thk. Abdu'l-Mu'tî Kal'acî, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1984, s. 329; İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut-1993, IV, 97-98.

²⁰ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, I, 139-140.

²¹ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, I, 369.

²² İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 424-425; el-'İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 204.

²³ el-'İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 221; İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 512-513.

²⁴ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, V, 182-183.

²⁵ el-'İclî, *Tarihu's-Sikât*, s.406.

²⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, V, 246-247.

²⁷ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, V, 90-91.

²⁸ el-'İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 403.

²⁹ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, V, 272-273.

³⁰ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 259.

- 11. el-Cureyrî:** Sikadır. Fakat ömrünün sonlarına doğru hıfzı bozulmuştur ve ihtilata düşmüştür.³¹
- 12. Ebu Nadra** (el-Munzir b. Malik b. Kat'a el-Avkî el-Basrî) : Hz. Ali, Ebu Musa el-Eş'arî, Ebu Zer el-Gifarî, Ebu Hureyre, Ebu Said, İbn Abbas gibi çok sayıda sahabiden rivayette bulunmuştur. İbn Main, Ebu Zur'a, en-Nesaî ve el-İclî onun sika olduğunu belirtmişlerdir.³²
- 13. Ubeydullah b. Ömer el-Kavarîrî:** İbn Main ve en-Nesai'ye göre sikadır.³³
- 14. Abdu'l-A'lâ (b. Abdu'l-A'la)** : Ebu Zur'a sika, Ebu Hatim, salihu'l-hadis, en-Nesaî, la be'se bih, demişlerdir. İbn Hibban ise hadiste mutkin olduğunu ve mezhebine çağırmayan bir kaderi olduğunu belirtmiştir.³⁴ el-İclî de onun sika olduğunu belirtmektedir.³⁵
- 15. Davud (b. Ebi Hind)** : Adı, Dinar b. Azafir'dir. Sikadır. İbn Mubarek, es-Sevri'den onun Basra'nın hafızlarından olduğunu nakletmektedir. Ahmed b. Hanbel de onun hakkında sikatun sikatun demiştir.³⁶
- 16. Yahya b. Habib:** Ebu Hatim, saduktur, en-Nesai, sikadır, demişlerdir.³⁷
- 17. Muhammed b. Abdu'l-A'lâ** (es-Sananî el-Kaysî): Ebu Zur'a ve Ebu Hatim onun sika olduğunu belirtmişlerdir.³⁸
- 18. Mu'temir b. Süleyman** (b. Tarhan et-Teymî) : İbn Main, Ebu Hatim ve el-İclî'ye göre sikadır.³⁹
- 19. Süleyman b. Tarhan et-Teymî** : Ahmed b. Hanbel, İbn Main, en-Nesaî ve el-İclî'ye göre sikadır.⁴⁰
- 20. Nasr b. Ali el-Cehdamî:** Ebu Hatim ve en-Nesaî onun sika olduğunu belirtmişlerdir.⁴¹
- 21. Bişr (b. Mufaddal)** : Ahmed b. Hanbel, Basra'da tessebbut ona dayanmaktadır, derken, İbn Main de onu Basra'nın en sağlam şeyhlerinden saymaktadır. Ebu Zur'a, en-Nesaî ve Ebu Hatim de onun sika olduğunu belirtmişlerdir.⁴²
- 22. Ebu Mesleme** (Said b. Yezid el-Ezdi) İbn Main, en-Nesaî ve el-İclî'ye göre sikadır.⁴³
- 23. Ebu Bekr b. Ebi Şeybe:** Ahmed b. Hanbel, sadûk olduğunu, belirtmiştir.⁴⁴

³¹ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 289-290.

³² İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, V, 537-538. el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s.439.

³³ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, IV,29.

³⁴ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 311.

³⁵ el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 283.

³⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 121-122; el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s.148.

³⁷ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, VI, 126.

³⁸ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, V, 186.

³⁹ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, V, 490-491; el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 433.

⁴⁰ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 410-411; el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s.203.

⁴¹ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, V, 617.

⁴² İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, I, 289.

⁴³ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 346; el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s.189.

- 24. Ebu Usame** (Hammad b. Usame el-Hafız): Sikadır ve ashabu'l-hadisın hukemasından sayılmaktadır.⁴⁵ Sufyan b. Veki'in, Hammad'ın hadis hırsızı olduğunu belirterek hadisini almanın caiz olmadığını söylemesi üzerine İbn Hacer, Sufyan b. Veki'in kendisi de zayıf biridir, diyerek bu görüşü ret etmektedir.⁴⁶
- 25. Ubeydullah b. Muaz el-Anberî**: Ebu Hatim, sika olduğunu söylemiştir. Muslim, altmış yedi hadisini rivayet etmiştir.⁴⁷
- 26. Muaz b. Muaz b. Nasr el-Anberî**: İbn Main, sika olduğunu, İbn Hibban da fakih, alim ve mutkin bir zat olduğunu belirtmiştir.⁴⁸
- 27. Şu'be** (b. el-Haccâc b. el-Verd): Meşhur olan bu zat hakkında İmam Şafii, Şu'be olmasaydı Irak'ta hadis bilinemezdi, demiştir.⁴⁹ el-'İclî, onun sika, muttaki biri olduğunu, ama bazı isimlerde hata yaptığını belirtmektedir.⁵⁰
- 28. Sa'd b. İbrahim** (b. Abdirrahman b. Avf ez-Zuhri) : İbn Main, sika olduğunu ve hakkında herhangi bir şüpheye mahal bulunmadığını belirtmiştir.⁵¹ el-'İclî, hakkında la be'se bih, demiştir.⁵²
- 29. Muhammed b. el Munkedir** (Abdillah et-Teymî) :Tabiundandır. İbn Main, Ebu Hatim ve el-'İclî, sika olduğunu belirtmişlerdir.⁵³
- 30. Harmele b. Yahya b. Abdullah b. Harmele b. İmran et-Tucibî**: İbn Hatim'e göre hadisi yazılır fakat onunla ihticac edilmez. İbn Adiy ise hadislerinin çoğunu incelediğini ve zayıflığa delalet eden bir şey görmediğini belirtmektedir.⁵⁴
- 31. İbn Vehb**: Sikadır.⁵⁵
- 32. Yunus** (b.Yezid): İbn Mubarek ve İbn Mehdi'ye göre kitabı sahihtir. Bu zatın ez-Zuhri'den munker hadisler rivayet ettiği de belirtilmektedir. el-'İclî ve en-Nesai'ye göre de sika biridir.⁵⁶
- 33. İbn Şihab ez-Zuhri**: Sika olan meşhur bir muhaddistir.⁵⁷
- 34. Salim b. Abdullah** (b. Ömer b. el-Hattab): İbn Mubarek, onu Medine'nin yedi fakihî içinde saymıştır. Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahuye'ye göre ez-Zuhri – Salim – İbn Ömer en sahih isnadı oluşturmaktadır.⁵⁸
- 35. el-Hasan b. Ali el-Hulvanî**: en-Nesai'ye göre sikadır. Ahmed b. Hanbel, ondan bana kerih gördüğüm bazı şeyler ulaştı, demiştir.⁵⁹

⁴⁴ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II 252-253.

⁴⁵ el-'İclî, *Tarihu's-Sikât*, s.130.

⁴⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 6.

⁴⁷ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, IV, 34.

⁴⁸ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, V, 470.

⁴⁹ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 498 vd.

⁵⁰ el-'İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 220.

⁵¹ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 272.

⁵² el-'İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 178.

⁵³ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 302; el-'İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 414.

⁵⁴ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, I 461.

⁵⁵ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 295.

⁵⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, VI, 285.

⁵⁷ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, V, 284 vd.

⁵⁸ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, I, 255-256.

- 36. Abd b. Humeyd:** Sika imamlardan olduğu belirtilmiştir.⁶⁰
- 37. Yakub b. İbrahim:** Sikadır.⁶¹
- 38. Babası** (İbrahim b. Sa'd): Sikadır.⁶²
- 39. Salih** (b. Keysan): İbn Main, İbn Hatim, en-Nesaî ve el-İclî'ye göre sikadır.⁶³
- 40. Seleme b. Şebib:** Ahmed b. Hanbel'in şeyhlerindedir. Ebu Hatim'e göre sadûktur. en-Nesaî, onun bir kusuru yoktur, derken Ebu Nuaym, güvenilirlerdendir, demiştir.⁶⁴
- 41. Abdurrezzak:** Meşhur hadis musanniflerindedir. Şii olduğu söylenirse de Ahmed b. Hanbel, onun Şiiliği ve bu konudaki ifratı hakkında ondan hiçbir şey işitmedim, demektedir.⁶⁵
- 42. Ma'mer** (b. Raşid el-Ezdî): Meşhur hadis musanniflerinden olan bu zat sikadır.⁶⁶
- 43. Ravh b. Ubade:** Sikadır.⁶⁷
- 44. Hişam** (b. Ebi Abdullah ed-Dustuvaî) : Ebu Davud et-Tayalisi, onun için hadiste emiru'l mu'minîn, İbn el-Medenî de sebt olduğunu söylemektedir.⁶⁸
- 45. Eyyub** (b. Ebi Teymiye Keysan es-Sahtiyani): İbn Hayseme, Ebu Hatim ve en-Nesaî, sika olduğunu belirtmişlerdir.⁶⁹
- 46. Nafi:** Tabiidir. Buhari'ye göre Malik-Nafi-İbn Ömer zinciri en sahih senedi oluşturmaktadır.⁷⁰
- 47. Huseyn** (b. Hasan b. Yesar): Ahmed b. Hanbel ve en-Nesaî'ye göre sikadır.⁷¹
- 48. İbn Avn:** Sikadır.⁷²

Görüldüğü gibi yukarıda zikrettiğimiz hadislerin sened açısından çok belirgin bir kusuru yoktur. İkinci rivayette Ebu Muaviye, mürciilikle suçlanmakta ise de sika olarak geçmektedir. Dolayısıyla hadisin sıhhati açısından problem teşkil etmemektedir. Hadisçilerin, mezhebinin daisi olan ehl-i bid'a ravinin hadisi alınmaz kaidesine göre,⁷³ ki bu genel kabul görmüş bir yaklaşım da değildir, bu hadis alınmasa da fazla bir şey değişmez. Zira bu, sadece çok sayıdaki rivayetten

⁵⁹ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, I, 502.

⁶⁰ ez-Zehabî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz, *Tezkiretu'l-Huffâz*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1998, II, 89.

⁶¹ el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 484.

⁶² el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 52.

⁶³ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 537; el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 226.

⁶⁴ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 375.

⁶⁵ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 445-446; el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 302.

⁶⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, V, 500-511; el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 435.

⁶⁷ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, II, 173-174; el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 162.

⁶⁸ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, VI, 31.

⁶⁹ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, I, 251-252.

⁷⁰ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, V, 606; el-İclî, *Tarihu's-Sikât*, s. 447.

⁷¹ İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, I, 522.

⁷² İbn Hacer, *Tehzîbu't- Tehzîb*, III, 224-225.

⁷³ Ehl-i bid'a ravinin rivayeti ile ilgili geniş bilgi için bkz. İbn Hacer, *Hedyu's-Sârî Mukaddimetu Fethi'l-Bârî*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997, s. 544.

bir tanesidir. Fakat bu hadis tek başına değerlendirilirse sıhhat derecesini kaybettiği söylenebilir.

Üçüncü rivayetin senedinde yer alan Salim b.Nuh hakkında ihtilaf vardır. Alimlerin bir kısmı sika olduğunu belirtirken, diğer bir kısmı da zayıf olduğu görüşündedir. Cumhurun görüşünden hareketle, bir ravide cerh ve tadil birleşirse cerh mukaddem olur,⁷⁴ kaidesine göre bu hadis sıhhat derecesini kaybetmiştir, diyebiliriz.

On birinci rivayette yer alan Harmele hakkında da aynı şey söylenebilir. Zira Ebu Hatim, onu cerh etmektedir. Dolayısıyla onun hadisi itibar için alınır ve onunla ihticac edilmez.

On ikinci rivayetin senedinde yer alan el-Hasan b. Ali el-Hulvanî hakkında Ahmed b. Hanbel'den nakledilenler onun bütün rivayetlerine teşmil edilemez.

Elimizdeki rivayetlerden bir kaç hakkında zikrettiğimiz bu kusurlar kendi başlarına hadisin sıhhatına zarar verebilir. Fakat rivayetler toplu olarak değerlendirilirse bu rivayetler diğer tariklerden desteklendikleri için kuvvet kazanırlar. Böylece onlardaki kusurların da giderilmiş olduğu söylenebilir. Netice itibariyle bu hadisler sened açısından sahihtirler. Zira bir kısmı yukarıda belirttiğimiz gibi, hadisçilerin en sahih dedikleri isnadlarla bize gelmektedir.

C. Rivayetlerin Metin Yönünden İncelenmesi

İbn Sayyâd ile ilgili rivayetleri *Sahîh-i Muslim*'de Kitabu'l-Fiten'de ("Babu zikri İbn Sayyâd")⁷⁵ toplu halde bulmak mümkündür. Bu rivayetler Ma'mer b. Raşid'in *Câmi*'i, İbn Ebi Şeybe'nin *Musannef*'i, Ahmed b. Hanbel'in *Musned*'i, Buhari'nin *Sahîh*'i, Ebu Davud ve Tirmizi'nin *Sunenleri* gibi hadis kaynaklarında da yer almaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, konuyla ilgili rivayetlere bir arada ve en çok yer veren Muslim olduğu için onun rivayetlerini araştırma konusu yaptık. Bu diğer rivayetler hakkında da bir kanaatin oluşmasına katkı sunacaktır diye düşünüyoruz.

Muslim, Ebu Davud ve Tirmizi, rivayetleri *İbn Sayyâd* başlığı altında vermektedirler. İbn Ebi Şeybe, *deccâl* ile ilgili verdiği rivayetler arasında zikretmektedir. Buhârî ise, konuyla ilgili rivayetleri değişik vesilelerle ve değişik bab başlıkları altında zikretmektedir. Mesela Cabir'in hadisini (yukarıdaki 10. rivayet) Kitabu'l-İ'tisam bölümünde zikretmektedir. Abdullah b. Ömer'in hadisini (11. rivayet) ise Kitabu'l-Cenaiz bölümünde zikretmektedir.

Rivayetlerin anlaşılmasına katkısı olur düşüncesiyle kaynaklarımızda üzerinde durulan muhtevayla ilgili bazı değerlendirmeleri burada zikretmenin yararlı olacağını düşünüyoruz.

1) İbn Sayyâd'ın Rasulullah (s.a.v.) tarafından ziyaret edilmesi

Rasulullah'ın (s.a.v.) onu ziyaret etmesinin sebebi Cabir b. Abdullah'tan gelen şu rivayette açıklanmaktadır: Yahudi bir kadının bir gözü düz diğeri de dışarı çıkmış bir çocuğu olmuştur. Rasulullah, çocuğu deccâl olabileceği endişesiyle ziyaret

⁷⁴ İbn Salah, *Ulûmu'l Hadis*, thk. Nurettin İtr, Daru'l-Fikr, Dimaşk, 1986, s. 110; el-Leknevî, *er-Ref' ve't Tekmil fi'l-Cerhi ve't Ta'dil*, thk. Abdulfettah Ebu Gudde, Halep, 1987, s. 116.

⁷⁵ Muslim, IV, 2240-2247.

etmiş ve aralarında yukarıdaki rivayetlerde zikrettiğimiz konuşmalar geçmiştir.⁷⁶ Bu rivayet, Muslim'in Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiği hadisle (yukarıdaki on dördüncü rivayet) çelişmektedir. Zira Abdullah b. Ömer, onunla iki defa karşılaştığını ve ikinci seferde bir gözünde şişkinlik gördüğünü belirtmektedir. Bu da Cabir'in rivayeti hakkında bazı şüpheler uyandırmaktadır. Zaten Ebu Zubeyr'in bu rivayette tedlîs yaptığı da belirtilmektedir.⁷⁷

Buhârî şarihi Bedruddin el-Aynî (ö.855/1451), Hz. Peygamber'in İbn Sayyâd'la meşgul olmasının sebebini şu şekilde açıklamaktadır: İbn Sayyâd'ın kehanetleri ve gaybten haber vermesi Hz. Peygamber'e ulaştı. O da onun durumunu tam olarak anlamak ve sahabeye, yaptıklarının batıl olduğunu, onun kendisine şeytan gelen bir kahin ve sahirden başka bir şey olmadığını göstermek için onu görmeye gitmiştir.⁷⁸ el-Aynî'nin açıklaması Cabir'den gelen rivayete göre daha makul görülmektedir.

Bu rivayetlerden İbn Sayyâd'ın kahinlik gibi bazı dikkat çekici özelliklerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Rasulullah (s.a.v.) da onun kehanetlerinin boş olduğunu ortaya koymak için ona bazı sorular sormaktadır. İbn Sayyâd'ın verdiği cevaplar çelişkili olunca Rasulullah onun haddini aşamayacağını belirtmektedir. Yani o, kahinlerin özelliklerinden olduğu üzere şeytanın kendisine bildirdiklerinin dışında bir şey bilemez. Anlattıkları ise kendisine gelen bir doğru cümleye kattığı çok sayıda yalandan ibarettir.⁷⁹

2) Rasulullah (s.a.v.), kendi huzurunda peygamberlik iddiasında bulunan bu kişinin öldürülmesine izin vermemektedir. el-Hattabî (ö.388/998) bunu şu şekilde izah etmektedir: Rasulullah Yahudilerle yapmış olduğu antlaşma sebebiyle ona dokunmamıştır. Zira o ya Yahudidir ya da onların içine sonradan girenlerdendir.⁸⁰ Bir diğer sebep olarak da İbn Sayyâd'ın daha çocuk olması zikredilmektedir.⁸¹ el-Aynî ise "Bu, Allah'ın mümin kullarını imtihan etmek için verdiği bir fitnedir. Tıpkı Musa'nın kavmini buzağı fitnesiyle imtihan etmesi gibi. Sonunda Allah'ın hidayete erdirdikleri kurtulmuştur" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.⁸²

3) İbn Sayyâd'ın Kimliği:

İbn Sayyâd'ın ismi Safî veya Abdullah'tır. Yahudi olduğu veya onların anlaşmalılarından olduğu belirtilmektedir.⁸³ Sahabe tabakatlarında ismi Abdullah

⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 376. el-Bağavî, el-Huseyn b. Mesut, *Şerhu's Sunne*, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1983, XV, 73 vd.

⁷⁷ el-Bağavî, a.g.e., XV, 80 (Muhakkik notu).

⁷⁸ el-Aynî, Bedru'd-Din, *Umdetu'l-Kari Şerhu Sahihi'l-Buhari*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1348, VIII, 173.

⁷⁹ en-Nevevî, *Sahihu Muslim bi Şerhi'n-Nevevî*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1972, XVIII, 49.

⁸⁰ el-Hattâbî, Ebu Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrahim, *Mealimu' s-Sunen*, Daru'l Hadis, Suriye, 1973, V, 503-504.

⁸¹ en-Nevevî, a. g. e. XVIII, 48.

⁸² en-Nevevî, s.g.e. XVII,173.

⁸³ el-Aynî, *Umdedu'l-Kari*, VIII, 170; el-Kastallânî, Ebu'l-Abbas Şihabu'd-Din Ahmed b. Muhammed, *İrşâdu's-Sârî li Şerhi Sahihi'l-Buhârî*, I-X, el-Matbaatu'l-Meymeniyye, Mısır, 1307, II, 446.

b. Sayyâd (veya Sâid) olarak geçmektedir.⁸⁴ Yukarıda verdiğimiz rivayetlerde de bazen İbn Sayyâd bazen de İbn Sâid olarak geçmektedir.

Hiz. Ömer, Cabir b. Abdullah⁸⁵ Abdullah b. Ömer⁸⁶ ve Ebu Zer'e⁸⁷ göre İbn Sayyâd deccâldir. İbn Sayyâd'ın deccâl olduğunu söyleyenler bu sahabilerden gelen rivayetlere istinad etmektedirler. Özellikle Hiz. Ömer'in Hiz. Peygamber'in huzurunda, İbn Sayyâd'ın deccâl olduğuna dair yemin etmesine Peygamber'in itiraz etmemiş olduğunu belirten rivayetler, delil olarak gösterilmektedir. Kanaatimizce bu doğru olamaz. O deccâl değildir. Hiz. Ömer ona deccâl derken onun çok yalancı olduğunu belirtmek istemiş olabilir. Yani deccâl kelimesi muhtemelen sözlük anlamda kullanılmıştır.

Taberî (ö. 310/922) ve bazı alimlerin İbn Sayyâd'ı sahabeden saymaları da kanaatimizi desteklemektedir.⁸⁸ Fakat İbn Hacer'e göre onun Peygamber döneminde Müslüman olduğu tespit edilemediğinden sahabi sayılamaz.⁸⁹ İbnu'l-Esîr'in (ö.630/1233) görüşü ise şudur: "Bize göre, Ebu Said'in hadisinde zikredilenler, (İbn Sayyâd'ın) Medine'de ölmüş olması, Temim'in deccâl ve başka kıyamet alametleriyle ilgili hadisi sebebiyle o deccâl değildir. İbn Sayyâd, Peygamber hayattayken Müslüman olmuş olsaydı, Peygamber'i gördüğü için, sahabi sayılırdı. Eğer Peygamber'den sonra Müslüman olmuşsa sahabi sayılmaz. Peygamber'den sonra Müslüman olduğu görüşü daha doğrudur. Zira aralarında Ömer'in de bulunduğu bazı sahabiler onun deccâl olduğunu sanmışlardır. Peygamber döneminde Müslüman olmuş olsaydı bu zan ortadan kalkardı."⁹⁰

İbn Sayyâd'ın kim olduğu konusunda büyük ihtilaflar bulunduğunu belirten Beyhakî, şöyle demektedir: "Onun deccâl olmadığını söyleyenler, Temim ed-Darî'nin Cessase hadisini delil göstermektedirler. O, insanlar için bir imtihandır ve Allah inananları onun şerrinden korumuştur. Hiz. Peygamber'in Ömer'in yeminine karşı çıkmamasının sebebi, başta İbn Sayyâd hakkında tevakkuf etmesindedir. Sonra kendisine kim olduğu bildirilmiştir."⁹¹ İbn Hacer de el-Beyhakî'den (ö.458/1066) şunları nakletmektedir: "O, Rasulullah'ın söz ettiği yalancı deccâllerdendir. Onun deccâl olduğunu söyleyenler Temim'in hadisini işitmemişlerdir."⁹² İbnu't-Tîn'e göre de o deccâl değildir.⁹³

el-Beyhakî'nin görüşüne göre deccâl ile ilgili malumat Hiz. Peygambere vahiy yolu ile bildirilmiştir. Fakat sünnetin vahy-i gayr-i metlûv olduğunu belirten görüş ihtilaflı bir konudur. Dolayısıyla bu rivayetleri buna dayanarak açıklamak

⁸⁴ Bknz. İbnu'l-Esîr, İzu'd-Dîn Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî, İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-Gâbe fî Ma'rîfeti's-Sahâbe*, thk. M. İbrahim el-Bennâ ve M. Ahmed Aşur, Mısır, 1973, III, 179; İbn Hacer, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, thk. Ali Muhammed el-Becavî, Beyrut, 1992, III, 133-134.

⁸⁵ Muslim, Fiten, 94 (IV, 2243); Buhari, el-İ'tisam, 23, (VIII, 153); Ebu Davud, Melahim, 16 (IV, 120).

⁸⁶ Ebu Davud, Melahim, 16 (IV, 120).

⁸⁷ İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, XXI, 210.

⁸⁸ el-Ubbî, Muhammed b. Halife el-Veştânî, *İkmalu İkmali'l Muslim*, Daru'l-Kutu'bi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, IX, 373.

⁸⁹ İbn Hacer, *el-İsabe*, III, 134.

⁹⁰ İbnu'l-Esîr, *Usdu'l Gabe*, III, 179.

⁹¹ Nevevî, a.g.e. XVIII,48.

⁹² İbn Hacer, *Fethu'l Bari*, XIII,338.

⁹³ el-Aynî, *Umdetu'l Kari*, VIII, 172.

tatminkar görülmemektedir. Ayrıca el-Beyhakî'nin konu ile ilgili görüşlerini açıklarken dayandığı Cessase hadisi de ciddi bazı problemler içermekte ve sıhhat açısından eleştirilere maruz kalmaktadır.⁹⁴

Tarihi bir kişilik olarak da karşımıza çıkan İbn Sayyâd, İmam Malik'in (ö. 179/795) şeyhlerinden Ummare b. Abdillâh b. Sayyâd'ın babasıdır. İbn Sayyâd oğlu olan bu zatın, Said b. el-Museyyeb'in ashabından olduğu belirtilmiştir.⁹⁵

İbn Sayyâd ile ilgili, tarih kaynaklarında, yer alan Sus'un fethi ile ilgili şöyle bir olay anlatılmaktadır: İslam ordusu Sus'u muhasara edince oranın din adamları, oranın ancak deccâl veya içinde deccâl bulunan bir ordu tarafından fethedebileceğini söylemişlerdir. İbn Sayyâd, Ebu Musa el-Eşâ'rî'nin ordusunda bulunuyordu. Ebu Musa onu şehri muhasara edenlerle beraber yollamıştı. O, ayağıyla kapıyı vurunca zincirler kırılmış ve Müslümanlar şehre girmişlerdir.⁹⁶ Görüldüğü gibi bu olayda İbn Sayyâd deccâl olarak kabul edilmektedir. Yalnız bu kanaatin doğru olmadığını daha önce belirttik. Zira bu kanaat deccâlin varlığından söz eden rivayetlerle çelişmektedir. Bu rivayetlere göre deccâl İslam ordusunun bir neferi olarak görülmektedir. Bu makul bir durum değildir. İslam adına herhangi bir yeri fethetmek bir yana deccâlin herhangi bir konuda İslam'a hizmet etmek gibi bir amacının olması düşünülemez. Zira rivayetlerin bize aktardığı malumata göre deccâl zulmün ve küfrün temsilcisi durumundadır. Bu sebeplerdir ki, Sus'un fethine katıldığını belirten rivayetlerin doğruluğunu ihtiyatla karşılamak gerektiğini söyleyebiliriz.

Ebu Nuaym (ö.430/1038), İbn Sayyâd'ın, İsfahân'a gittiğini ve el-Yahudiyye diye bilinen yerde bulunan Yahudilerin onu def çalıp oynayarak karşıladıklarını ve onun sayesinde Arapları mağlup edeceklerini dile getirdiklerini ve ondan sonra da görülmediğini belirten bir rivayete yer vermektedir.⁹⁷ Deccâlin İsfahan'da ortaya çıkacağı⁹⁸ yetmiş bin İsfahanlı'nın deccâlin peşinden gideceği⁹⁹ yolundaki rivayetler dikkate alınırca İbn Sayyâd ile İsfahan arasında böyle bir irtibat kurulmasına onu deccâl olarak gösterme çabasının bir ürünü şeklinde bakılabilir.¹⁰⁰

İbn Sayyâd rivayetlerinin anlaşılması için şerhler ve tarih kaynaklarından derleyerek verdiğimiz bu malumattan sonra rivayetlerin sıhhatini şüpheli halle getiren bazı hususlara da değinmek istiyoruz.

İbn Sayyâd'la ilgili rivayetlerde dikkat çeken bazı çelişkiler bulunmaktadır. el-Hattâbî ve el-Bağavî (ö. 516/1122), İbn Sayyâd'ın büyüdükten sonra tevbe ettiğinin ve Medine'de öldüğünün rivayet edildiğini belirtmişlerdir.¹⁰¹ Cabir b.

⁹⁴ Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Enbiya Yıldırım, *Hadis Problemleri*, İstanbul, 2007, s.312-343.

⁹⁵ İbnü'l-Esîr, *Usdu'l Gabe*, III, 179; İbn Hacer, *el-İsabe*, III, 134; el-Aynî, *Umdetu'l-Kari*, VIII, 170.

⁹⁶ Taberi, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulûk*, Daru't-Turâs, Beyrut, 1387, VI, 92; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, Daru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, 1988, VII, 101.

⁹⁷ Ebu Nuaym el-İsbanânî, *Tarihu İsbahân*, Daru'l-Kutub'il-İlmiyye, Beyrut, 1990, I, 43.

⁹⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, Kahire, 1995, V, 126.

⁹⁹ Muslim, Fiten, 124, h.no: 294, (IV, 2666).

¹⁰⁰ Çağrıçı, Mustafa, "İbn Sayyâd", DİA, XX, 305.

¹⁰¹ el-Hattâbî, *Mealimu's Sunen*, IV, 504; el-Bağavî, *Şerhu's Sunne*, 1983, XV, 77.

Abdullah'tan gelen rivayete göre ise İbn Sayyâd, el-Harre gününde (Yezid b. Muaviye'nin Medine'ye saldırdığı gün) kaybolmuştur.¹⁰²

İbn Sayyâd'ın nerede öldüğü ile ilgili biri birine muhalif bilgilerin dışında yukarıda zikrettiğimiz hadislerin metinlerinde de farklılıklar göze çarpmaktadır:

Abdullah b. Mesud'tan gelen birinci rivayette Hz. Peygamber ile İbn Sayyâd arasında gerçekleşen diyalogda Hz. Peygamber, ona “Benim Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?” deyince İbn Sayyâd, “Hayır! Bilakis sen benim Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?” diye karşılık vermiştir.¹⁰³ Aralarındaki konuşma bu şekilde sona ermiştir. Ebu Said el-Hudrî'den gelen üçüncü rivayet ile Cabir b. Abdullah'tan gelen dördüncü rivayette Rasulullah (s.a.v.), “Allah'a, meleklerine ve kitaplarına iman ettim” dedikten sonra aralarındaki konuşma şu şekilde devam etmiştir: Rasulullah, “Ne görüyorsun,” diye sordu. İbn Sayyâd, “Suyun üstünde bir taht görüyorum,” dedi. Rasulullah, “Denizin üstünde şeytanın arşını mı görüyorsun, daha başka ne görüyorsun,” dedi. İbn Sayyâd, “İki doğrucu bir yalancı yahut iki yalancı bir doğrucu” diye cevap verdi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), “Karıştırdı, onu bırakın,” buyurdu.¹⁰⁴ Abdullah b. Ömer'den gelen on birinci rivayette ise İbn Sayyâd Hz. Peygamber'e “Ümmilerin elçisi olduğuna inanıyorum. Sen benim Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik ediyor musun?” deyince Rasulullah, “Allah'a ve peygamberlerine inandım,” şeklinde karşılık verdikten sonra İbn Sayyâd'a “Ne görüyorsun?” demiştir. İbn Sayyâd, “Bana bir doğru bir yalan (haber) geliyor” deyince Rasulullah, “Sen karıştırdın” diye karşılık vermiş ve “Senin için bir şey gizledim,” demiştir. İbn Sayyâd, “O, ed-duh (duman)dur,” demiştir. Bunun üzerine Rasulullah, “Sus! Sen kendi değerini(haddini) aşamazsın,” demiştir.¹⁰⁵ Tirmizî'de yer alan Ebu Said rivayetinde ise Hz. Peygamber, “Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inandım” şeklinde karşılık vermiştir.¹⁰⁶ Görüldüğü gibi ilk rivayette Hz. Peygamber İbn Sayyâd'a karşılık vermemişken sonraki rivayetler de farklı cevaplar verdiği aktarılmaktadır.

Birinci ve üçüncü rivayetlerde İbn Sayyâd, Hz. Peygamber'in sorusuna soruyla cevap verirken on birinci rivayette “Ümmilerin elçisi olduğuna inanıyorum” şeklinde hakaretvari bir cevap verdiği görülmektedir.

Abdullah b. Mesud, Ebu Said, Cabir ve İbn Ömer'in rivayetleri aynı olaya dair olmalarına rağmen Abdullah b. Mesud'un yukarıda ikinci sırada zikredilen rivayeti ile İbn Ömer'in on birinci sırada yer alan rivayetinde Hz. Peygamber, İbn Sayyâd'a “Senin için bir şey sakladım” diyerek onu imtihan etmiştir. İbn Sayyâd, “ed-duh” şeklinde eksik bir cevap vermiştir. Ebu Said ve Cabir'den gelen rivayetlerde bu kısmın yer almadığı görülmektedir. Aynı şekilde birinci ve on birinci rivayetlerde Hz. Ömer'in İbn Sayyâd'ı öldürmek için Hz. Peygamber'den izin istemesi ve Hz. Peygamber'in ona izin vermemesi yer alırken, Ebu Said ile Cabir'in rivayetlerinde bu husus yer almamaktadır.

¹⁰² İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, XXI, 237; Ebu Davud, Melahim, 16, (IV, 120).

¹⁰³ Muslim, Fiten, 85 (IV, 2240).

¹⁰⁴ Muslim, Fiten, 87 (IV, 2241) ; Tirmizî, Fiten, 63 (IV, 443); İbn Ebi Şeybe, *el-Musannef*, XXI, 221.

¹⁰⁵ Muslim, Fiten, 95 h.no: 2931 (IV, 2244); Buhari, Cenaiz, 80 (II, 96).

¹⁰⁶ Tirmizî, Fiten, 63 (IV, 517).

Yukarıda zikrettiğimiz rivayetlerde yer alan diyalogların ve Hz. Peygamber'in İbn Sayyâd'ı takip etmesi olayının hepsinin bir arada zikredildiği bir rivayet Ahmed b. Hanbel'in *Musned*'inde yer almaktadır.¹⁰⁷ Rivayetler arasındaki bu farklılıkların rivayetlerin bir kısmının muhtasar bir kısmının da mufassal olarak aktarılmasından kaynaklandığı şeklinde bir değerlendirme yapılabilir. Bunun yanında rivayetlere bir müdahalenin yapılmış olma ihtimali de akla gelmektedir. Nitekim İbn Sayyâd rivayetlerini inceleyen Ali Kuzudişli, rivayetler arasındaki farklılıkları detaylı bir şekilde dile getirdikten sonra bir kurgulamanın varlığından söz etmektedir:

“Bütün bu haberlerin kök rivâyeti, öyle anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber'in, eliyle İbn Sayyâd'ın sırtına vurarak iltifat edip, “Benim Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik eder misin?” diye sorması, onun da, –çocukların genelde yaptıkları gibi– kendisine sorulan soruyu, karşısındakini taklit ederek, tekrarlamasıdır. Belli ki, Hz. Peygamber, çocuğun, şımarıklığa kaçan karşılığını tasvip etmemiş ve onun nasıl söylemesi gerektiğini öğretmek istercesine “Ben Allah'a ve peygamberlerine iman ettim” demiştir. Bundan sonraki haberler, bu konuyla ilgili akıl yürütmelerin, tahminlerin ve senaryoların haberleşmiş şekli gibidir. Kurgulama şöyle yapılmış olabilir: Hz. Peygamber ona doğrudan “Sen yalancının birisin” demediğine göre, onun bir kâhin olduğunu düşünüyordu. Kâhinler, her zaman olmasa da bazen doğruyu tutturalabilirler. Öyleyse İbn Sayyâd'ın bazıları doğru, bazıları yalancı olan habercileri vardı.” Kurgulama şöyle devam etmiş olmalı: “İbn Sayyâd'ın Hz. Peygamber'e cevabı, oldukça iddialı ve küstahça, kendisi, açıkça nübüvvet iddiasında. Bu durumda, o neden öldürülmedi? (Nitekim bu soru, hadis şarihleri tarafından cevaplanmaya çalışılmıştır.) Hayal gücü, bu soruyu şöyle cevaplamıştır: Aslında orada bulunan Hz. Ömer, onu öldürmek istemiştir ama Hz. Peygamber izin vermemiştir. Çünkü eğer o, gerçekten Deccâl ise, onun ölümü Hz. İsa eliyle olacaktır.” Bütün bu kurgulamalar, sahabe döneminden itibaren sarmalanarak büyümüş, boşlukta kalan noktalar, akıl yürütmeler ve varsayımlarla kapatılarak rivâyetler genişlemiş, takdiri cümleler zamanla, gerçekten yaşanmış olayların hikâyesi biçimine dönüşmüştür.”¹⁰⁸

Konuyla ilgili rivayetlerde işaret ettiğimiz bu farklılıkların yanında dikkat çeken bazı çelişkiler de yer almaktadır:

Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen on birinci ile on ikinci rivayetlerin ikisi de Ahmed b. Hanbel ile İshak b. Rahuye'nin en sahih olarak niteledikleri¹⁰⁹ İbn Şihâb – Sâlim – Abdullah b. Ömer senediyle gelmiş olmalarına rağmen

¹⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *Musned*, XXIII, 213.

¹⁰⁸ Kuzudişli, Ali, *Rivayetlerin Yapısal Analizine Giriş: İbn Sayyâd İle İlgili Rivayetler Üzerine Bir Yöntem Uygulaması*, Hadis Tetkikleri Dergisi, VII/2 (2009), s. 118. David J. Halperin de İbn Sayyâd ile ilgili rivayetler arasındaki farklılıklara dikkat çekmekte ve bunun rivayetlerde bir uyarılma yoluna gidildiğine işaret ettiğini anlatmaktadır. Bkz. Halperin, David J., *The Ibn Sayyâd Traditions and The Legend of al-Dajjâl*, Journal of The American Oriental Society (JOAS), XCVI/2, (1976), ss. 213-225.

¹⁰⁹ İbn Hacer, *Tehzibu't- Tehzîb*, I, 255-256.

birincisinde İbn Sayyâd'ın bulunduğu yer Mağala oğullarının kalesi¹¹⁰ olarak geçerken ikincisinde bu yer Muaviye oğullarının kalesi¹¹¹ olarak zikredilmektedir.

İbn Sayyâd'ın bulunduğu hormalığa gidip onu örtünün (katife) altında gören, yukarıda zikrettiğimiz on birinci hadise göre, Hz. Peygamber ile Ubeyy b. Ka'b'tir.¹¹² Ahmed b. Hanbel'in *Musned*'inde yer alan bir rivayette ise onu görmeye gidip örtünün (katife) altında mırıldanırken gören Ebu Bekre ile Zubeyr b. Avvâm'dır.¹¹³

Sekizinci ve dokuzuncu hadislerde de tamamıyla birbirine zıt malumat verilmektedir. Rivayetlerin ikisi de Ebu Said el-Hudri'den Ebu Nadra tarikiyle gelmektedir. Rivayetlerden birinde Rasulullah'ın (s.a.v.) İbn Sayyâd'a sorduğu sorunun aynısını diğer rivayette İbn Sayyâd Rasulullah'a (s.a.v.) sormaktadır. Her iki rivayette verilen cevaplar aynıdır. Dolayısıyla iki rivayetten birinin ravileri hataya düşmüştür, denilebilir. Nitekim bazı alimler, İbn Sayyâd'ın soru soruyor olduğu rivayetin daha doğru olduğunu belirtmişlerdir.¹¹⁴

Rivayetler arasında var olan bu farklılıklar ve çelişkili malumatın dışında zikredilen bilgilerin bir kısmının Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sîretinden meşhur olmuş tavırlarına aykırılık arz ettiği görülmektedir. Birinci rivayet, "Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte içlerinde İbn Sayyâd'ın da bulunduğu bir grup çocuğa uğradık. Çocuklar kaçtı. İbn Sayyâd ise oturdu. Sanki Rasulullah, bu durumu hoş görmedi" şeklinde bir açıklamayla başlamaktadır. Bu, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) çocuklara karşı maruf ve meşhur tutumuyla örtüşmemektedir. Onun çocuklara karşı fevkalade bir şefkat ve merhamet sahibi olduğu, hayatını okuyan herkesçe bilinen bir husustur. Onun çocuklarla ilgilendiği, onlara selam verdiği, hatırlarını sorduğu, onlarla şakalaştığı, onlara hoşlanacakları adlar taktığı, onları eğlendirdiğine dair malumat kaynaklarda açıkça görülmektedir. "Bütün bu sıcak yakınlıktan dolayı çocuklar onu çok severdi; bir yolculuktan döneceği zaman kendisini karşılamaya çıkarlardı."¹¹⁵ Hicret esnasında Ebu Eyyub el-Ensârî'nin evine misafir olacağı sırada Neccâroğullarının küçük kızları def çalıp şarkı söylemişlerdir.¹¹⁶ Hz. Peygamber onlara "Beni seviyor musunuz"? diye sormuş,

¹¹⁰ Muslim, Fiten, 95, h.no: 2930 (IV, 2244) ; Buhari, Cenaiz, 80 (II, 96).

¹¹¹ Muslim, Fiten, 96, h.no: 2930 (IV, 2245).

¹¹² Muslim, Fiten, 95 h.no: 2931 (IV, 2244-2245); Buhari, Cenaiz, 80 (II, 96).

¹¹³ Ahmed b. Hanbel, *Musned*, XXXIV, 60 (V,41). "Ebû Bekre dedi ki: Rasulullah (s.a.v.) şöyle dedi: Deccâl'in babası, otuz yıl boyunca çocuksuz kalır; sonra onların gözleri şaşı bir çocukları olur. Zararı çok, yararı az olan bir çocuktur. Gözleri uyur, kalbi uyumaz." Sonra anne-babasını vasfetti: " Babası uzun, iri biridir; burnu, kuş gagası gibi uzundur; annesi iri yapılı, göğüsleri büyük bir kadındır. (Ebu Bekre) dedi ki: Bize Medine'de, Yahudiler arasında bir bebeğin doğduğu haberi ulaştı. Ben ve Zübeyr b. Avvam, anne-babasının yanına gittik. Her ikisinde de Rasulullah'ın (s.a.v.) anlattığı vasıflar gördük. Çocuk güneşte, katife örtü içinde mırıldanıp duruyordu. Anne babasına sorduk, dediler ki: Bizim otuz yıl boyunca çocuğumuz olmadı. Sonra şaşı gözlü bir çocuğumuz oldu. O, zararı çok, yararı az bir çocuktur." Biz oradan çıkarken, çocuğun yanına vardık. Birden, "ne yaptınız?" diye sordu. Biz, sen konuştuklarımızı duydu mu, dedik. O: Evet, gözlerim uyur, kalbim uyumaz" dedi. İşte o, İbn Sayyâd idi."

¹¹⁴ en-Nevevî, *Sahîhu Muslim bi Şerhi'n-Nevevî*, XVIII, 52; el-Ubbî, *İkmalu İkmali'l Muslim*, IX 379 ; el-Urumî, Muhammed Emin b. Abdillah, *el-Kevkebu'l-Vehhâc ve'r-Ravdu'l-Behhâc fî Şerhi Sahîhi Muslim b. el-Haccâc*, Beyrut, 2009, XXVI, 218.

¹¹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Musned*, I, 203; IV, 5.

¹¹⁶ İbn Mace, *Nikah*, 21 (I, 612).

onlar da “Evet yâ Resullallâh” demişler, o da “Vallahi ben de sizleri seviyorum demiş ve bu sözünü üç defa tekrarlamıştır.¹¹⁷ O, Medine dışında da çocuklara gösterdiği ilgi ile ünlü olacak ki, Umretü'l-Kazâ dolayısıyla Mekke'ye gittiğinde Haşimoğullarının çocukları kendisini karşılamışlar, önünden ve arkasından koşmuşlardır.¹¹⁸ Hz. Peygamber döneminde çocuklar sosyal hayatın bir parçası haline gelmiştir.”¹¹⁹ Hz. Peygamber'in hastalanan çocukları ziyaret ettiği¹²⁰ ve çocukların bayram namazının kılındığı yere (musallâ) kadınlarla birlikte çıktıkları¹²¹ da kaynaklarımızda yer almaktadır.

Çocuklara karşı kısaca naklettiğimiz gibi bir tutumu olan Hz. Peygamber'i gören çocukların bırakın kaçması, tam tersi gelip etrafında toplanmaları beklenirdi. Dolayısıyla rivayet bu yönüyle Hz. Peygamber'in maruf ve meşhur sünnetiyle başka bir ifade ile onun yaşam tarzıyla çelişmektedir.¹²²

Hz. Peygamber'in gizliden bir çocuğu takip edip hakkında bilgi toplamaya çalışması da rivayetler hakkında ihtiyatla yaklaşılması gerektiğine sebebiyet vermektedir. Zira başkalarının gizli hallerini araştırmak dinimizin yasakladığı bir husustur. Ayrıca Hz. Peygamber'in bir çocukla tartışması, onu imtihana tabi tutması da, Onun çocuklara karşı bilinen tutumuyla çok da bağdaşık görünmemektedir. Bu da hadisin sıhhati konusunda bazı soru işaretlerinin doğmasına sebebiyet vermektedir.

Bu kadar önemli bir konunun sadece az denilebilecek sayıda sahabi tarafından rivayet edilmiş olması da rivayetler hakkında bazı soru işaretlerinin oluşmasına sebebiyet vermektedir. Bu kadar önemli bir olayın çok sayıda kişi tarafından rivayet edilmiş olması gerektiğini düşünüyoruz. Zira Hz. Peygamber'in bir çocuğu özel olarak takip etmesi çok vaki olmuş olaylardan değildir. Hz. Peygamber'in küçük bir çocukla adeta tartışması oldukça dikkat çekici bir olay olmasına rağmen çok fazla ilgi çekmemiş gibi görünüyor. Ayrıca gelen rivayetler de çok sayıda farklılıklar barındırmaktadır. Bu da rivayete ihtiyatla yaklaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

İbn Sayyâd ile ilgili rivayetler başta *Sahîh-i Muslim* olmak üzere Ma'mer b. Raşid'in *Câmi'i*, İbn Ebi Şeybe'nin *Musannef'i*, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'i*, Buhari'nin *el-Câmiu's-Sahîh'i*, Ebu Davud'un *Sunen'i* ve Tirmizi'nin *Sunen'i* gibi kaynaklarda aktarılmaktadır. Bu hadisler, Abdullah b. Mesud, Abdullah b. Ömer, Ebu Said el-Hudrî, Cabir b. Abdullah, Ebu Zer, Ebu Bekre ve Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib adlı sahabeler tarikiyle gelmektedir.

¹¹⁷ ed-Diyarбекрî, Huseyn b. Muhammed b. el-Hasan, *Târîhu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi'n-Nefîs*, Dar Sadr, Beyrut, I, 341.

¹¹⁸ İbn Abbas dedi ki: “Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye geldiğinde Abdulmuttaliboğullarından bazı çocuklar onu karşıladılar. Birini önüne, diğerini arkasına bindirdi.” Bkz. Buhârî, Umre, 13 (II, 204).

¹¹⁹ Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB yay. Ankara, 2014, s.335-336.

¹²⁰ Buhârî, Cenâiz, 80 (II, 97).

¹²¹ Buhârî, İdeyn, 16 (II, 8).

¹²² Mütevatir, maruf ve meşhur sünnetlere aykırı rivayetlerin sahih olmayacağına dair geniş bilgi için bkz. Kırbaçoğlu, M. Hayri, *Alternatif Hadis Metodolojisi*, Kitabiyât yay. Ankara, 2002, s. 216-222.

Bu rivayetler hadisçiler tarafından sahih olarak kabul edilmekte ve buna göre yorumlanmaktadır. Yapılan yorumlar genelde birbirine çok yakındır. Şarihler, bu konuda ayrıntıya girmeden daha önceki yorumları olduğu gibi nakletmekle yetinmektedirler.

Tarih kaynaklarında ve tabakat kitaplarında İbn Sayyâd'dan bahsedilmesinin, tarihte böyle bir kişinin yaşamış olduğunu göstermesi cihetiyle, bu rivayetlere bir kuvvet kazandırdığı söylenebilir.

Elimizdeki rivayetlere göre İbn Sayyâd, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde yaşamış bir kahin veya sihirbazdır. O deccâl değildir. Yaptıkları yalan ve batıl şeyler olduğundan kendisine deccâl denilmiş olabilir. Zaten Hz. Peygamber de onun deccâl olduğunu söylememiştir. Onun deccâl olduğunu sanan bazı sahabiler bu kanaatlerini beyan etmişlerdir.

İbn Sayyâd ile ilgili hadisler ne sened ne de metin yönünden tenkit edilmişlerdir. Halbuki yaptığımız kısa araştırmada bile bu rivayetlerin bir kısmının tek başlarına sahih olamayacaklarını gördük. Metin açısından rivayetler incelendiğinde de bazı çelişkilerin olduğu görülmektedir. Buna rağmen hadislerin sahih kabul edilmiş olmalarının en sahih kaynaklar olarak kabul edilen Buhari ve Muslim'in kitaplarında rivayet edilmiş olmalarından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Kaynakça

el-AYNÎ, Bedru'd-Din, *Umdetu'l-Kari Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Daru'l-Fikr, Beyrut, (Kahire,1348 aslından ofset baskı).

el-BAĞAVÎ, el-Huseyn b. Mesut, *Şerhu's Sunne*, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1983.

BUHÂRÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Sahîhu'l- Buhârî*, Çağrı yay. İstanbul, 1992. (Matbaay-ı Amire, İstanbul, 1315 baskısından tıpkı basım).

ÇAĞRICI, Mustafa, "*İbn Sayyâd*", DİA, XX, ss. 305-306, İstanbul, 1999.

ed-DIYARBEKRÎ, Huseyn b. Muhammed b. el-Hasan, *Târîhu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi'n-Nefs*, Dar Sadr, Beyrut, tsiz.

EBU DAVUD, Suleyman b. Eş'as es-Sicistanî, *Sunen*, Çağrı yay, İstanbul, 1992.

HALPERIN, David J., *The Ibn Sayyâd Traditions and The Legend of al-Dajjâl*, Journal of The American Oriental Society (JOAS), XCVI/2, (1976), ss. 213-225.

el-HATTÂBÎ, Ebu Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrahim, *Mealimu' s-Sunen*, Daru'l Hadis, Suriye, 1973.

İBN EBI ŞEYBE, Ebu Bekr Abdullah b. Muhammed, *el-Musannef*, thk. Muhammed Avvame, Daru'l-Kible, Cidde, 2006.

İBN HACER, Ahmed b. Ali el-Askalanî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.

....., *Tehzîbu't- Tehzîb*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut,1993.

....., *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, thk. Ali Muhammed el-Becavî, Beyrut, 1992.

....., *Hedyu's-Sârî Mukaddimetu Fethi'l-Bârî*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.

İBN HANBEL, Ahmed b. Muhammed, *Musned*, Çağrı yay. İstanbul, 1992. (Mısır, 1313 baskısından tıpkı basım), thk. Şuayb el-Arnaut, Muessesetu'r-Risale, Beyrut, 1995.

İBN KESİR, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *el-Bidaye ve'n Nihaye*, Daru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, 1988.

İBNU'L-ESİR, İzu'd-Dîn Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Usdu'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, thk. M. İbrahim el-Bennâ ve M. Ahmed Aşur, Mısır, 1973.

el-İCLÎ, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Salih, *Tarihu's-Sikât*, thk. Abdu'l-Mu'tî Kal'acî, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1984.

el-İSBAHÂNÎ, Ebu Nuaym, *Tarihu İsbahân*, Daru'l-Kutub'il-İlmiyye, Beyrut, 1990.

KAPLAN, Mustafa, *Rivayet Değeri Açısından İbn Sayyâd Kıssası*, (Ankara Ü. Sosyal Bil. Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 2006.

el-KASTALLÂNÎ, Ebu'l-Abbas Şihabu'd-Din Ahmed b. Muhammed, *İrşadu's-Sârî li Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, el-Matbaatu'l-Meymeniyye, Mısır, 1307.

KIRBAŞOĞLU, M. Hayri, *Alternatif Hadis Metodolojisi*, Kitabiyât yay. Ankara, 2002.

KUZUDIŞLI, Ali, *Rivayetlerin Yapısal Analizine Giriş: İbn Sayyâd İle İlgili Rivayetler Üzerine Bir Yöntem Uygulaması*, Hadis Tetkikleri Dergisi, VII/2 (2009), ss. 85-128.

el-LEKNEVÎ, Abdulhayy, *er-Ref' ve't Tekmîl fi'l-Cerhi ve't Ta'dîl*, thk. Abdulfettah Ebu Gudde, Halep, 1987.

MUSLIM, Ebu'l-Huseyn b. el-Haccac b. Muslim el-Kuşeyri, *Sahîhu Muslim*, Çağrı yay. İstanbul, 1992. (M. Fuad Abdulbaki'nin tahkikli baskısından tıpkı basım).

en-NEVEVÎ, Ebu Zekeriya Yahya b. Şeref, *Sahîhu Muslim bi Şerhi'n-Nevevî*, Daru İhyai't-Turâsi'l-Arabi, Beyrut, 1972.

TABERÂNÎ, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Avsat*, Kahire, 1995.

TABERÎ, Muhammed b. Cerîr, *Tarihu'r-Rusul ve'l-Mulûk*, Daru't-Turâs, Beyrut, 1387.

TAMGÜÇ, Yasin, *İbn Sayyâd Hakkındaki Hadislerin Değerlendirilmesi*, (Ankara Ü. Sosyal Bil. Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 2006.

TIRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *Sunen*, Çağrı yay. İstanbul, 1992. (A. Muhammaed Şakir, M. Fuad Abdulbaki ve İbrahim Atve Avd'in tahkik ettikleri Mısır 1937 baskısından tıpkı basım).

SARIÇAM, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, D.İ.B. yay. Ankara, 2014.

el-UBBÎ, Muhammed b. Halife el-Veştânî, *İkmalu İkmali'l Muslim*, Daru'l-Kutu'bi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.

el-URUMÎ, Muhammed Emin b. Abdillah, *el-Kevkebu'l-Vehhâc ve'r-Ravdu'l-Behhâc fî Şerhi Sahîhi Muslim b. el-Haccâc*, Beyrut, 2009

YILDIRIM, Enbiya, *Hadis Problemleri*, İstanbul, 2007.

ez-ZEHEBÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. Kaymaz, *Tezkiretu'l-Huffâz*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1998.